

תמצית דו"ח הוועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב

א. כללי: הוועדה הציבורית להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, בראשותו של השופט העליון (בדימוס) ומבקר המדינה לשעבר אליעזר גולדברג, הגישה ב-11/12/08 את הדו"ח לשר הבינוי והשיכון.

ב. רקע: על הקמת הוועדה החליטה הממשלה במקביל להחלטה על הקמת רשות ביצועית להסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב. הממשלה בחרה כמנכ"ל הרשות את ניצב (בדימוס) יהודה בכר. מטרתה המרכזית של הרשות היא להסדיר את ההתיישבות הבדואית בפרק זמן של חמש שנים וזאת לאור המסקנות שגיבשה ועדת גולדברג.

ג. מנדט הוועדה: הוועדה התבקשה לגבש הצעות לתיקוני חקיקה בנושאים כגון גובה הפיצויים, הסדרים להקצאת קרקע חלופית ולוח זמנים לביצוע הסדרים מול האוכלוסייה הבדואית בנגב.

ד. עבודת הוועדה:

- החל מינואר 2008 שמעה הוועדה את עמדתה של האוכלוסייה הבדואית בנגב, את עמדותיהם של משרדי הממשלה השונים, עמדות של חברי כנסת מסיעות שונות וכן עמדות של אנשי אקדמיה.
- לפני הוועדה שדיוניה היו פתוחים לציבור, הופיעו 120 אישי ציבור, נציגי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב, עמותות וארגונים חברתיים, נציגי ממשלה, חוקרים ומומחים מקרב האקדמיה.
- הוועדה קיימת למעלה מ-20 ישיבות פומביות וכן ערכה מספר סיורים בשטח שהקיפו את תחום ההתפרשות של האוכלוסייה הבדואית בנגב.

ה. מסקנות והמלצות עיקריות של הוועדה:

- הוועדה קובעת כי יש להוביל לפתרון הוגן ובר-ביצוע של המאבק על הקרקע והמחלוקת על ההתיישבות.

- על הפתרון אומרת הוועדה בין היתר: "פתרון שיש בו לחדש את אמונם של הבדואים במדינה ובכוונותיה. שכן שילובם של הבדואים בחברה הישראלית הוא אתגר שעל המדינה להציב בפניה ויעד של הבדואים לשאוף אליו".
- "אין כל הצדקה לכך כי התייחסות המדינה לתושבים הבדואים כיישובים אלה תהיה שונה מן ההתייחסות לשאר אזרחי המדינה".
- לדעת הוועדה, המדיניות המוצעת בדו"ח, מהווה "פשרה הוגנת שאינה כופה את הפשרה, וכל אחד מתוכעי הבעלות יהיה רשאי לכחור כי תביעתו תתברר במסלול המשפטי הקיים, אם לדעתו יש בידו להוכיח בעלות על הקרקע הנתבעת".
- הוועדה מציעה ליצור בחוק מסלול תכנוני קצר ביותר, המוגבל הן בזמן והן במרחב הגיאוגרפי, שיאפשר יישום המלצותיה של הוועדה בלוח זמנים קצר ביותר.
- הוועדה מציעה להקים מוסד תכנון חדש, ליד הוועדה המחוזית דרום, שייוחד לנושא התיישבות הבדואים בנגב, וייקרא ותל"ב (ועדה להסדרת התיישבות הבדואים בנגב).
- הוועדה מציעה להכיר בחלק מהכפרים הבלתי מוכרים שבהם מתגוררים 62,487 נפש – "מה שימנע את הנצחת המצב הבלתי נסבל השורר בהם כיום, ולשלב ככל האפשר יישובים אלה במערך היישובי הקיים".
- באשר לכנייה הבלתי חוקית בנגב, מציינת הוועדה כי כיום מצויים בנגב כ-50 אלף מבנים בלתי חוקיים ובכל שנה נוספים בין 1500 ל-2000 מבנים בלתי חוקיים.
- הוועדה מציעה להגדיר את המבנים הבלתי חוקיים הנמצאים בתחום תוכנית תקפה, שאינם פוגעים ביישום התוכנית או בתשתיות – כמבנים "אפורים", הגדרה שתכשיר אותם ותאפשר לחברם בצורה חוקית לתשתיות.
- המלצת הוועדה באשר לרשות להסדרת התיישבות בנגב היא כי הרשות תהיה תאגיד ציבורי העומד ברשות עצמו ללא שותפות עם גורמים ממשלתיים אחרים.
- הוועדה מזהירה ש"הזמן הולך ואוזל ורחייה נוספת במציאת הסדר להתיישבות הבדואים בנגב עלולה להיות ככייה לדורות".
- לדעת הוועדה במדיניות המוצעת בדו"ח, קיימת נקודת מפגש הוגנת בין עמדת המדינה לעמדת הבדואים. הוועדה קובעת: "על המדינה לשים לה יעד לממש את המדיניות המוצעת תוך 5-7 שנים, כשראשי המגזר הבדואי, נכבדיו ומנהיגיו, מטילים אף הם שכם לקיומה".

- לדעת הוועדה, יש להעניק תמריצים למשרתים בצה"ל ובכוחות הביטחון כדי להגביר את המוטיבציה לשרת, כפי שהייתה בעבר, ולהמחיש הן מצד המדינה והן מצד הבדואים, את שותפות הגורל.
- לדעת הוועדה, "אין עוד מקום לעצימת עיניים בכל הנוגע לאכיפת החוק. האכיפה חייבת להיעשות בנחישות ובנמרצות, כדי להעביר מסר ברור כי הנגב אינו חצר אחורית של המדינה וכי חוקיה אינם בגדר המלצה בלבד".
- הוועדה מסיימת את מסקנותיה בדברי דוד בן-גוריון על הנגב שהוא "אזור התורפה המסוכן של המדינה ותוחלתה הגדולה". הדו"ח בא "להתמודד עם המסוכנות ולהגדיל את התוחלת", נאמר בדברי הסיכום של הוועדה.
- הדו"ח שהוגש לשר הבינוי והשיכון בממשלת ישראל היוצאת, זאב בוים, כולל נתונים מפורטים על גובה הפיצויים שיידרשו במסגרת הסדרים להקצאת קרקע חלופית, אכיפה ולוחות זמנים לביצוע מסקנות והמלצות הוועדה.

נתונים המופיעים בדו"ח:

- אוכלוסייה: לפי נתוני משרד הפנים מנתה אוכלוסיית הבדואים בנגב ביום 30/11/07 172,169 נפש. המשמעות: הכפלת האוכלוסייה כל 13 שנה.
- לפי מגמה זו תמנה אוכלוסיית הבדואים בנגב בשנת 2020 כ־360,000 נפש.
- בנייה בלתי חוקית: בשנת 1945 היו בדרום 290 מבנים בלתי חוקיים (מתוכם 236 אוהלים).
- בשנת 1956 עמד מספרם על 955. כיום עומד מספר המבנים הבלתי חוקיים על כ־50,000.

* יו"ר הוועדה אליעזר גולדברג היה שופט בית המשפט העליון בשנים 1984-1998 ומבקר המדינה בשנים 1998-2005.